

Biuletenio tematika ir tema

Kultūra ir kultūros politika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

Medijų informacinio raštingumo ugdymas Lietuvoje

Esminiai žodžiai

Medijų ir informacinio raštingumo ugdymas, kompetencijos, UNESCO, projektai, bibliotekos, apskričių bibliotekos

Serija ir registracijos numeris

R-2026-2 ir R-2026-3

Leidimo data

2026-03-12

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

☒ Analitinė apžvalga ☐ Kita

Šaltiniai: kategorijos

- ☒ Teisės aktai ☒ Politinė komunikacija
- ☒ Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
- ☒ Žiniasklaidos turinys ☐ Socialinių tinklų turinys
- ☐ Statistiniai duomenys ☒ Mokslo darbai
- ☐ Metainformaciniai produktai
- ☐ Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki

2013-2026

Šaltiniai: kalbos

- ☒ Lietuvių k. ☐ Lenkų k.
- ☒ Anglų k. ☐ Kitos ES kalbos
- ☐ Rusų k. ☐ Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2026). *Medijų informacinio raštingumo ugdymas Lietuvoje* (R-2026-2 ir R-2026-3). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

Turinio apžvalga

Šioje analitinėje apžvalgoje:

- aptariama medijų ir informacinio raštingumo samprata, šios kompetencijos ugdymo politikos svarbiausi formuotojai ir kai kurie pamatiniai dokumentai;
- nušviečiami šiame kontekste veikiantys Lietuvos subjektai, inicijuojantys ir įgyvendinantys MIR ugdymo veiklas; pateikiami viešojoje erdvėje prieinami skaitiniai rodikliai;
- bene daugiausia funkcijų šioje srityje atliekančios institucijos šalyje yra bibliotekos, todėl apžvelgiama stambesnių vienetų – apskričių bibliotekų – patirtis, MIR projektų įgyvendinimo formatai ir atitinkamose veiklose apsilankiusių asmenų skaičiai;
- lakoniškai apžvelgiamos probleminės ir prioritetinės šios kompetencijos ugdymo trajektorijos;
- remiantis išanalizuotais duomenimis, formuluojami situaciją MIR veiklų lauke apibendrinantys akcentai ir įžvalgos.

1. Įžanga

Šiuolaikinėje visuomenėje, kuri funkcionuoja informacijos amžiaus sąlygomis, žinios tampa vienu svarbiausių išteklių, lemiančių ir jos, ir kiekvieno asmens raidą. Dėl sparčios skaitmenizacijos ir technologijų pažangos kinta komunikacijos, darbo, laisvalaikio praleidimo būdai – vis daugiau žmogaus veiklos barų nuosekliai persikelia į skaitmeninę erdvę. Virtualiose platformose susiduriama su milžiniškais informacijos srautais, įvairaus pobūdžio žinios iš viso pasaulio pasiekiamos itin greitai ir patogiai.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.

Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / R / 2026-03-12 / Psl. 1 iš 20

© Nacionalinė biblioteka, 2026 / Слава Україні!

Intensyvi technologijų raida atveria plačias mokymosi, savišvietos ir profesinio tobulėjimo galimybes, tačiau lengvas informacijos prieinamumas kelia ir nemažai iššūkių, susijusių su jos patikimumu, pertekliniu kiekiu, taip pat asmenų gebėjimu kritiškai vertinti viešai prieinamus šaltinius. Ne mažiau svarbus faktorius – intensyvus dirbtinio intelekto (DI) vystymasis ir jo naudojimas informacijos perteikimo procese. Dėl taikomų algoritmų, automatinio turinio generavimo ir kitų savybių plinta daug DI sumodeliuotos, bet nepatikrintos ir klaidingos informacijos.

Kaip viena svarbiausių kompetencijų, užtikrinančių gebėjimą naudotis turinio gausa ir vykdyti efektyvią informacijos atranką, išskiriamas **medijų informacinis raštingumas (MIR) arba kitaip – medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimas (MIRKT)**. Ši kompetencija padeda kritiškai vertinti turinį, publikuojamą medijose (tai – visos priemonės ir kanalai, įvairiomis formomis perduodantys informaciją), atsakingai naudotis žinių sklaidos priemonėmis, įgalina būti atsparesniems informacinėms grėsmėms, propagandai, lavina dezinformacinių naujienų atpažinimo įgūdžius. Dėl to MIR ugdymas dabartiniame amžiuje tampa aktualia švietimo, kultūros, apskritai nacionalinės politikos kryptimi.

Šiame analitiniame darbe nagrinėjama MIR ugdymo specifika ir ypatumai Lietuvoje. Siekiant detaliau atskleisti situaciją aptariama MIR samprata ir reikšmė, lakoniškai peržvelgiami svarbiausi dokumentai, formuojantys šios srities politiką. Ypatingas dėmesys skiriamas subjektams, atsakingiems už MIR ugdymą valstybėje, jų veikloms ir pasiektiems rezultatams. Akcentuojamas bibliotekų vaidmuo, pristatomi gerosios praktikos pavyzdžiai. Atsižvelgiant į medijų aplinkos sparčią kaitą, aptariamos perspektyvos, galimos MIR ugdymo kryptys, nušviečiami probleminiai šio proceso aspektai.

2. MIR teoriniai aspektai, kryptis nustatančios institucijos, reglamentaciniai dokumentai

Šiuolaikinė informacinė aplinka pasižymi tuo, kad duomenų ir žinių itin gausu, esama daugybės skirtingų šaltinių, o juose pateikiama medžiaga gali būti prieštaringa ar netgi klaidinanti. Taigi, gebėjimas identifikuoti nepatikimas naujienas tampa esminiu orientyru dabartinio laikmečio informacijos vartotojui. Šiame skyriuje aptariama MIR samprata, ugdymo svarba bei pagrindiniai dokumentai, reglamentuojantys medijų ir informacinio raštingumo ugdymo procesus šalyje. Šiuos elementus apžvelgti tikslinga, nes tai padeda atskleisti, kodėl MIR yra būtina šiuolaikinės visuomenės kompetencija.

MIR kaip koncepcija ir sąvoka susiformavo palaipsniui. Šio reiškinio ištakos siejamos su XX a. pirmojoje pusėje besiformavusiu principu, kad būtina kelti klausimus apie žiniasklaidos poveikį žmonėms ir nustatyti, kokia galima jos neigiama įtaka auditorijai, ypač vertybiškai dar tik bręstančiai ir informacijai itin jautriai jaunajai kartai. Viena svarbiausių prielaidų MIR vystymuisi – **visos žinutės, perduodamos žiniasklaidos priemonių, yra konstruojamos**, tiksliau tariant, jomis socialiniai, politiniai, instituciniai ir kiti subjektai siekia sukelti atitinkamas publikos reakcijas. Žvelgiant istoriškai, MIR sąvokos kilmė siejama su praeito amžiaus 4 dešimtmetyje Didžiojoje Britanijoje imtais plėtoti literatūros kritikos ir kultūros studijų tyrimais, labiausiai dėmesį sutelkiant į kino ir televizijos turinį. Nuostata, kad visuomenę svarbu

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

ugdyti, kad ji gebėtų vartoti ir kritiškai vertinti informaciją bei įgalinti dekonstruoti abejotino patikimumo turinį, ilgainiui prigijo ir kitose valstybėse. Pavyzdžiui, 8 dešimtmetyje Šiaurės Amerikoje, Kanadoje, prasidėjo žiniasklaidos raštingumo judėjimas. Tuo tikslu buvo sukurtos ir įgyvendintos plataus masto žiniasklaidos ugdymo programos.¹

Visų pirma, kai kalbama apie informacijos sklaidos kanalus, **įprasta vartoti žiniasklaidos priemonių terminą**, vis dėlto **komunikacijos ir informacijos moksluose pastaruoju metu dažnesnė yra platesnės reikšmės sąvoka medijos** – atliekančios tarpininko tarp informacijos siuntėjo ir gavėjo funkciją. Jos apima tiek įvairius įprastus žiniasklaidos kanalus, pavyzdžiui, televiziją, radiją, spaudą, tiek kitas komunikacijos priemones: raštą, garso formatus, vaizdinės medžiagos perteikimo būdus. Kiekviena priemonė pasižymi specifinėmis ir tik jai būdingomis informacijos perdavimo galimybėmis. Medijų vaidmuo kintantis, tai įrodo ir naujų formatų atsiradimas – socialinių tinklų suklestėjimas lėmė, kad įvairios platformos, be žinių sklaidos, atlieka ir socializacijos funkciją. Vadinasi, medijos veikia ne tik kaip techninė informacijos perdavimo priemonė, bet ir daro įtaką visuomenės elgsenai bei yra svarbios formuojant jos požiūrį į aktualius klausimus, netgi užmezgant tarpasmeninius ryšius. Žinių visuomenėje ir žinių perdavimo kanalų gausioje aplinkoje MIR reiškia piliečių gebėjimą tikslingai naudotis įvairiuose šaltiniuose randama informacija.²

Dabartiniais laikais labiausiai paplitusi nuostata, kad **informacinį raštingumą, medijų raštingumą, informacinių ir kompiuterinių technologijų ir skaitmeninį raštingumą yra tikslinga konsoliduoti į vientisą modelį. Jam apibrėžti vartojamas medijų (ir) informacinio raštingumo terminas**³. Ypač glaudų šių abiejų sričių santykį pabrėžia Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (UNESCO)), nes **MIR apima visus informacijos teikėjus**, nepriklausomai nuo jų naudojamų technologijų.⁴ Taigi, dažniausiai MIR charakteristika aiškinama kaip „... **būtiniosios kompetencijos (žinios, gebėjimai ir nuostatos), įgalinančios piliečius efektyviai naudotis medijomis, žiniasklaida ir kitais informacijos šaltiniais** (bibliotekomis, archyvais, muziejais), susijusios su kritinio mąstymo ir mokymosi visą gyvenimą gebėjimais, reikalingais socializacijai ir aktyviam gyvenimui pilietinėje visuomenėje.“⁵ Tvirti medijų ir informacinio raštingumo įgūdžiai įgalina atsakingai vertinti informaciją, atpažinti patikimus šaltinius ir suprasti medijų poveikį įvairių grupių ir asmenų nuomonėms bei sprendimams, todėl **MIR kompetencija padeda lengviau prisitaikyti prie XXI a. visuomenės poreikių**.

UNESCO šiame kontekste yra itin svarbi institucija, nes ši organizacija į **vieną sudėtinį konceptą sujungė iki tol skyriumi nagrinėtas sritis**, be to, MIR įtvirtino kaip **svarbią XXI amžiaus žmonių**

¹ Sibii, R. (n. d.). Media literacy. *Encyclopædia Britannica*. Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/topic/media-literacy>

² Grigas, V., Šuminas, A., Gudiniavičius, A. ir Grigaliūnas, M. (2016). *Šiuolaikinės medijos ir informacija: požeminiai garažai Google karalystėje* (pp. 208–210). Vilnius: Akademine leidyba

³ Ten pat.

⁴ UNESCO. (n. d.). Medijų ir informacinis raštingumas. Prieiga per internetą: <https://unesco.lt/komunikacija-ir-informacija/mediju-ir-informacinis-rastingumas>

⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2020). Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo viešosiose bibliotekose modelis (p. 2). Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/MIR-ugdymo-vie%C5%A1osiose-bibliotekose-modelis.pdf>

kompetenciją, nustatė, kad jos ugdymo organizavimas ir įgyvendinimas turėtų būti įtrauktas į valstybių nacionalinės politikos formuotojų darbotvarkę.

Dar 1982 m. Griunvaldo deklaracijoje įtvirtintas principas, kad būtina skatinti žmonių kritinį požiūrį į komunikacijos reiškinį. Svarbiausios **tarptautinės organizacijos, reglamentuojančios MIR ugdymą, yra UNESCO ir Europos Sąjunga (ES)**. Vienas svarbesnių UNESCO dokumentų – „Medijų ir informacinis raštingumas: politikos ir strategijos gairės“ (2013)⁶, jame medijų ir informacinis raštingumas pirmą sykį traktuojami kaip sudėtinė sąvoka, o dokumento tekstas išsamiai aprėpia žiniasklaidos, informavimo ir mokytojų rengimo politikos ir strategijų gaires. Įtvirtintas UNESCO siekis, kad MIR taptų nacionalinių politikų integruota dalimi. Be kita ko, organizacija šiuo klausimu nuolat parengia gairių, apžvalgų, programų, įrankių, vertinimo sistemų ir kt. ES institucijų lygmeniu **MIR laikomas esmine šiuolaikinio piliečio kompetencija, nes jis tiesiogiai susijęs su demokratijos, informacinio saugumo ir švietimo kokybės užtikrinimu**. MIR ugdymo siekiniai integruoti į daugelį Bendrijos dokumentų, skirtų skaitmeninės transformacijos ir kovos su dezinformacija sritims. Pavyzdžiui, tai – „Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų“ (2018), „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Kova su internetine dezinformacija: europinis požiūris“ (2018) ir kiti. Kad MIR yra vienas svarbiausių įgūdžių, ugdomų visą gyvenimą, įtvirtinta ES rekomendacijoje „Dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų“ (2006).

Nacionaliniu lygiu MIR ugdymo principai vienu ar kitu mastu taip pat **integruoti į įvairius aktus ir reglamentus, įkaitant strateginius kultūros politikos formavimo dokumentus**. Juose formuluojamos nuostatos, kad MIR svarbu vykdyti ne tik švietimo grandyje – formaliojo ir neformaliojo ugdymo srityse, tai ir suaugusiesiems būtina kompetencija, įgyvendinama per suaugusiųjų švietimą, valstybinėse institucijose, žiniasklaidos priemonėmis ir t. t. Minėtini svarbiausi strateginiai dokumentai: „2021–2030 m. švietimo plėtros programa“ – greta kitų sričių raštingumo akcentuojamas moksleivių skaitmeninio raštingumo ugdymas; Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ – kalbama apie skaitmenizacijos prieinamumą ir patikimumą; Nacionalinėje kibernetinio saugumo strategijoje (2022) aptariami iššūkiai skaitmeninėje aplinkoje; Lietuvos kultūros politikos strategijoje „Kultūra 2030“ keliama skaitmeninių kompetencijų tobulinimo kultūros kontekste siekiniai. 2021–2030 metų nacionaliniame pažangos plane nustatytas siekis tikslingai tobulinti suaugusiųjų gebėjimus naudotis informacinėmis technologijomis ir ugdyti jų informacinį raštingumą bei kritinį mąstymą. Lietuvos Respublikos kultūros ministro valdymo sričių 2025–2027 metų strateginiame veiklos plane numatyta priemonė „Vykdyti gyventojų medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų ugdymo veiklas bibliotekose“. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos 2025–2027 m. strateginiame veiklos plane suformuluotas uždavinys ugdyti visuomenės informacines ir kultūrinės kompetencijas. MIR ugdymo nuostatos ir principai įtvirtinti daugelyje šalies svarbiausių įvairioms sritims atstovaujančių įstaigų,

⁶ UNESCO. (2013). Media and information literacy: Policy and strategy guidelines. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Prieiga per internetą: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

įskaitant bibliotekas, ir institucijų dokumentų: metiniuose planuose, ataskaitose, gairėse, rekomendacijose ir pan.

Apibendrinant galima teigti, kad medijų ir informacinis raštingumas UNESCO ir ES dokumentuose traktuojamas kaip viena iš pamatinių šiuolaikinio žmogaus kompetencijų, jam aktuali kaip informacijos vartotojui. Dokumentuose taip pat pabrėžiama MIR integracija ir į švietimo sistemą, ir į mokymosi visą gyvenimą programas. Nacionaliniu lygmeniu Lietuvoje MIR ugdymo orientyrai įtvirtinti strateginiuose švietimo ir pažangos dokumentuose bei bendrosiose ugdymo programose. Tai atskleidžia, kad Lietuvos MIR ugdymo politika atitinka tarptautines tendencijas.

3. Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo subjektai ir įgyvendinimo principai

Platų medijų ir informacinio raštingumo ugdytojų tinklą sudaro asmenys ir institucijos, veikiantys tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo kontekstuose. Jie funkcionuoja ir MIR įgūdžių lavinimą įgyvendina skirtingais lygmenimis – nuo ankstyvojo ugdymo iki suaugusiųjų švietimo. Šiame procese taikomos įvairios ugdymo formos: integruotos ugdymo programos, projektinės veiklos, mokymai, edukacinės iniciatyvos bei kitokio pobūdžio ir formatų kampanijos.

Kadangi puikūs medijų ir informacinio raštingumo įgūdžiai tampa vis svarbesne šiuolaikinio žmogaus kompetencija, jų ugdymu yra suinteresuota daugybė skirtingų dalyvių, veikiančių tiek viešajame, tiek privačiam Lietuvos sektoriuose. Jie gali būti klasifikuojami pagal institucinį statusą, veiklos pobūdį, tikslines auditorijas ar įsitraukimo lygmenį – nuo nacionalinių politikos formuotojų ir švietimo institucijų iki nevyriausybinių organizacijų (NVO), žiniasklaidos priemonių ir individualių iniciatorių. Toks į MIR ugdymo organizavimą įsitraukiančių subjektų spektras įrodo šios veiklos tarpdisciplinišką pobūdį bei poreikį koordinuotam, sistemiskam požiūriui. Šiuo atveju daugiau koncentruojamasi į institucinį dalyvių grupavimą.

Pastaraisiais metais **medijų ir informacinio raštingumo ugdymą Lietuvoje plėtoja organizacijų tinklas, kurio esminiai elementai yra:**

- **Lietuvos Respublikos kultūros ministerija** – pagrindinė institucija, formuojanti ir įgyvendinanti informacinio raštingumo politiką. Atsižvelgiant į sparčią technologijų pažangą, jos poveikį visuomenei ir kintančią medijų aplinką, buvo parengta ir pradėta įgyvendinti nemažai programų bei strateginių dokumentų. Procese dalyvauja ir kitos ministerijos, pavyzdžiui, Švietimo, mokslo ir sporto, Užsienio reikalų.⁷ **Valdžios institucijos** dalyvauja kaip norminių aktų rengėjai ir vykdytojai.

⁷ European Digital Media Observatory. (n. d.) Lithuania. Prieiga per internetą: <https://edmo.eu/resources/repositories/mapping-the-media-literacy-sector/lithuania/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

- **Valstybinės institucijos.** Pavyzdžiui, Ryšių reguliavimo tarnyba šviečia visuomenę apie saugų naudojimąsi elektroninių ryšių paslaugomis, vykdo informacines kampanijas apie sukčiavimą internetinėje erdvėje ir pan.⁸
- **Viešosios bibliotekos kaip kompetencijų centrai.** 2022 m. Kultūros ministerija pranešė, kad viešosios bibliotekos taps MIR ugdymo centrais, kuriuose gyventojai bus mokomi kritiškai vertinti informaciją ir atpažinti dezinformaciją, saugiai naudotis internetu, susirasti ir vertinti informaciją ir pan. Tuo tikslu rengiamos specialios programos, mokymai ir kuriama mokymosi platforma.⁹ Šiame kontekste galima paminėti ir kitas **atminties institucijas, pavyzdžiui, muziejus, archyvus.**¹⁰ Vis dėlto aplinkybės nulėmė, kad svarbiausias vaidmuo organizuojant MIR ugdymą atiteko bibliotekoms.
- **Švietimo institucijos.** Pedagogai dalyvauja įvairių įstaigų parengtuose mokymuose. Pamokose dažniausiai MIR ugdymas kaip tarpdalykinė kompetencija yra integruojamas į Lietuvos mokyklų nacionalinę ugdymo programą.^{11, 12}
- **Nevyriausybinių organizacijų.** Jų vaidmuo įtvirtintas ES lygmeniu. Įvairios NVO lanksčiai reaguoja į dezinformacijos grėsmes, kuria inovatyvias edukacines priemones ir taip pasiekia skirtingas visuomenės grupes. Ypač pabrėžiamos šių organizacijų funkcijos DI amžiuje – nors jos dar stokoja svarbių įrankių, įvairiomis priemonėmis bus siekiama skirti resursų pasiruošimui atpažinti su DI susijusias grėsmes.¹³
- **Žiniasklaidos priemonės.** Nors jos pačios priklauso medijų kategorijai, gali sėkmingai atlikti ne tik informacijos šaltinio ir sklaidos funkciją, bet ir demonstruoti turinio normas, etiką, prisidėti prie skaidrių žinių platinimo ir dezinformacijos atpažinimo.¹⁴

Kalbant apie Lietuvos situaciją MIR ugdymo srityje, per pastarąjį dešimtmetį išryškėjo pagrindiniai, sistemiškai reikšmingi rezultatai ir plėtros kryptys. **MIR principai ilgainiui buvo integruoti į visų švietimo pakopų programas, efektyvesnis tapo bendradarbiavimas tarp švietimo, kultūros ir pilietinės visuomenės segmentų.** Stebimas padidėjęs ir vis dar augantis dėmesys dezinformacinių ir propagandinių žinių demaskavimui, kritinio mąstymo lavinimui ir skaitmeninių kompetencijų ugdymui, o šie gebėjimai laikomi būtinais reaguojant į informacines krizes, vykstančias globalių geopolitinių grėsmių akivaizdoje. Neišvengiamai šiame kontekste itin išaugo už informacijos saugojimą, sklaidą ir tvarkymą atsakingų institucijų reikšmė ir įtaka, pirmiausia – **bibliotekų vaidmuo.** Ne tik Nacionalinė, bet ir kitos bibliotekos **MIR ugdymą strateginiuose dokumentuose formuluoja kaip vieną svarbiausių šiuolaikinės bibliotekos funkcijų.**

⁸ RRT veikla. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.rrt.lt/apie-rrt/rrt-veikla/>

⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. (2022 m. kovo 17 d.). Bibliotekos taps medijų ir informacinio raštingumo ugdymo centrais. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/bibliotekos-taps-mediju-ir-informacinio-rastingumo-ugdymo-centrais/>

¹⁰ MEDIJŲ IR INFORMACINIO RAŠTINGUMO UGDYMO VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE MODELIS. (2020). Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/MIR-ugdymo-vie%C5%A1osiose-bibliotekose-modelis.pdf>

¹¹ Kvietimas į ilgalaikius mokymus „Medijų informacinio raštingumo ugdymas“. (2023 m. spalio 24 d.). Prieiga per internetą: <https://www.eduvilnius.lt/naujienos/kvietimas-ilgalaikius-mokymus-mediju-informacinio-rastingumo-ugdymas/>

¹² Alėbaitė, D. (2019 m. gegužės 3 d.). Medijos ir mokykla: kaip ugdyti raštingą žmogų? Prieiga per internetą: <https://www.didelimiziekranai.lt/post/medijos-ir-mokykla-kaip-ugdyti-ra%C5%A1ting%C4%85-%C5%BEmog%C5%B3>

¹³ Iššūkis demokratinei informacinei erdvei: NVO vaidmuo. (2025 m. liepos 29 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lduk.lt/ai-kaip-issukis-demokratinei-informacinei-erdvei-kaip-nvo-gali-atsakyti-i-naujos-kartos-gresmes/>

¹⁴ UNESCO. (2019 m. spalio 16 d.). Media and information literacy in journalism. Prieiga per internetą: <https://www.unesco.org/en/articles/media-and-information-literacy-journalism>

Apskritai, atminties institucijos, tokios kaip bibliotekos, archyvai, muziejai, taip pat kitos, kurių funkcijos aprėpia kultūros vertybių ir paveldo saugojimo bei sklaidos procesus, rūpybą jų prieinamumu dabarties ir ateities kartoms, medijų informacinio raštingumo kontekste suprantamos kaip nekomercinės, patikimos informacijos apdorojimo organizacijos. Didelei daliai kultūros paveldo persikėlus į skaitmeninę erdvę atminties institucijos veikia kaip tarpininkės tarp sudėtingų informacinių sistemų ir informacijos vartotojo. Taigi, pastaraisiais dešimtmečiais dėl skaitmeninės transformacijos spartos pakito ir šių įstaigų vaidmuo – jos nebėra vien informacijos saugotojos, o yra tapusios svarbiomis informacinės sistemos ir informacinio atsparumo ugdymo dalyvėmis. **Atminties institucijose veikia viešai prieinamos kompiuterizuotos darbo vietos, konsultacijas teikia kvalifikuotas personalas, jos išsiskiria ir vykdomais, ir jau įgyvendintais projektais bei akcijomis, kuriais siekiama į medijų vartojimo mokymus įtraukti platesnes visuomenės grupes.**

Ugdant medijų ir informacinį raštingumą dalyvauja daug skirtingų sektorių – švietimo institucijos, nevyriausybinių organizacijų, valstybinių įstaigų, žiniasklaida ir atminties institucijos. Labai reikšmingos MIR ugdymo erdvės yra bibliotekos, nes jos užtikrina prieigą prie patikimos informacijos, organizuoja edukacines programas ir stiprina visuomenės kritinio mąstymo gebėjimus. Būtent dėl šių funkcijų bibliotekos laikomos pagrindiniais MIR kompetencijų ugdymo centrais Lietuvoje.

4. Svarbiausi MIR ugdymo projektai ir iniciatyvos

MIR ugdymas pastaraisiais metais tampa vis svarbesne švietimo ir pilietinio sąmoningumo stiprinimo dalimi. Įgyvendinamais projektais ir iniciatyvomis siekiama ne tik plėtoti teorines žinias, bet ir ugdyti praktinius gebėjimus, kritinį mąstymą bei atsparumą informacinėms grėsmėms. Svarbiausi MIR ugdymo projektai dažniausiai yra ilgalaikiai, tęstiniai, skatinamas aktyvus įvairių visuomenės grupių įsitraukimas. Stebima tiek pačių iniciatyvų, tiek MIR ugdymo formatų gausa, jiems tirti galėtų būti skirtas atskiras darbas, šiame bus lakoniškai aptariami svarbiausi projektai.

„Prisijungusi Lietuva“ – tai tęstinis skaitmeninių įgūdžių ugdymo nacionalinis projektas, kurį sudaro **du įgyvendinimo etapai**: pirmasis – nuo 2018 m. balandžio 3 d. iki 2021 m. rugsėjo 30 d. ir vis dar tebevykstantis – 2024 m. spalio 28 d. – 2026 m. balandžio 30 d. periodas. Prieš kiek mažiau nei 10 metų startavusio **pirmojo** etapo biudžetą sudarė 5 988 156,64 Eur, iš kurių 5 089 933,14 Eur, tai yra 85 proc. sumos, sudarė **Europos Sąjungos įnašas, finansuotojas – Europos regioninės plėtros fondas**. Likusios lėšos gautos iš Lietuvos Respublikos biudžeto.^{15, 16} Nurodomas esminis pirmuoju etapu vykdyto projekto tikslas: „paskatinti ir padėti gyventojams išmokti efektyviai, saugiai ir atsakingai naudotis internetu bei jo

¹⁵ European Commission. (n. d.). Connected Lithuania: Effective, Safe and Responsible Lithuanian Digital Community. Prieiga per internetą: <https://kohesio.ec.europa.eu/en/projects/Q3792943>

¹⁶ Valstybės skaitmeninių sprendimų agentūra. (2021 m. spalio 18 d.). Projektas „Prisijungusi Lietuva“ sėkmingai pasiekė finišą. Prieiga per internetą: <https://vssa.lrv.lt/lt/naujienos/projektas-prisijungusi-lietuva-sekmingai-pasieke-finisa/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

teikiamomis galimybėmis¹⁷. Projekto veiklos skirtos visos Lietuvos gyventojams, ypač vyresnio amžiaus žmonėms, nedirbantiems asmenims, žmonėms su negalia, iš esmės tiems, kurie yra skaitmeninėje atskirtyje.

Antrąjį projekto „Prisijungusi Lietuva“ etapą (2024–2026), kartu su partneriais: asociacija „Langas į ateitį“ ir Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka įgyvendina Valstybės skaitmeninių sprendimų agentūra. Finansuojamas Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano „Naujos kartos Lietuva“ lėšomis, o bendra projekto vertė – 2 314 951,27 Eur. Vykdytojai projektui kelia tikslą „didinti socialiai pažeidžiamų ir atskirtyje esančių gyventojų skaitmeninius įgūdžius, mažinti jų skaitmeninę atskirtį, ugdyti suaugusiųjų gyventojų gebėjimą visavertiškai naudotis sukurtais skaitmeniniais sprendimais“. Be kita ko, kaip ir ankstesniame etape, tikslinė grupė, į kurią orientuotas projektas, išlieka ta pati, tai – gyventojų grupės, kurios nėra įsitraukusios į skaitmeninę aplinką arba stokoja gebėjimų veiksmingai naudotis naujausiomis technologijomis: nutolusių vietovių gyventojai, vyresnio amžiaus asmenys, nedirbantys asmenys, žmonės su negalia ir tie, kurie informacinėmis technologijomis dar nesinaudoja arba tai daro vangiai.¹⁸

Medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimo programa¹⁹ – svarbus žingsnis MIR ugdymo srityje. Ją finansuoja Kultūros ministerija. Atminties institucijoms šį įgūdį įtvirtinus kaip strateginį prioritetą ir sutariant, kad aukštas medijų raštingumo lygis yra pamatinis faktorius, padedantis didinti visuomenės atsparumą informacinėms manipuliacijoms ir priimti patikima informacija paremtus sprendimus, imti formuluoti nuoseklūs veiksmai, kaip plėsti MIR ugdymo prieinamumą. 2023 metais suformuluota MIR kompetencijų tobulinimo programa – **Lietuvos bibliotekų iniciatyva, skirta „žaismingai ir įtraukiančiai“ supažindinti visuomenę su informacinio raštingumo klausimais**. Svarbiausios šios programos sritys: informacijos ir paieškos strategijos, medijų įvairovė ir prieigos būdai, informacijos vertinimas ir atranka, etiškas ir legalus informacijos naudojimas ir kūrimas, saugumas internete, dirbtinis intelektas. Atsižvelgiant į šiuos suformuluotus svarbiausius informacijos gausos epochoje kylančius iššūkius, Programoje išdėstyta nuosekli MIR ugdymo sistema, orientuota į kritinio mąstymo, atsakingo informacijos vartojimo, sąmoningo elgesio skaitmeninėje erdvėje aspektus. Greta teorinių žinių pateikiama praktinių pavyzdžių, kaip stiprinti įgūdžius, taikomus realiose situacijose. Mokymai reguliariai vykdomi įvairiose Lietuvos vietovėse, o konkretus jų skaičius labai priklauso nuo bibliotekų ar partnerių iniciatyvos.

Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo savaitė (angl. *Global MIL Week*, liet. *MIRKT savaitė*). UNESCO inicijuotos ir nuo 2012 m. minimos MIRKT savaitės tikslas yra „didinti visuomenės medijų ir informacinį raštingumą, skatinti naujų šios srities iniciatyvų atsiradimą ir visuomenės dialogą.“²⁰ **Kasmet paskutinę spalio mėnesio savaitę bibliotekos kartu su partneriais – universitetais, vyriausybėmis**

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Prisijungusi Lietuva: skaitmeninių įgūdžių tobulinimas. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.prisijungusi.lt/apie-projekta/>

¹⁹ Medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimo programa. (2024). Prieiga per internetą: <https://mirk.bibliotekavisiems.lt/mirkt-programa/>

²⁰ UNESCO. (n. d.). Prasideda Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo savaitė. Prieiga per internetą: <https://unesco.lt/archives/6069>

institucijomis, naujų agentūromis, NVO – kviečia į įvairaus pobūdžio MIR ugdymui skirtus gyvus ir nuotolinius renginius: paskaitas, diskusijas, konkursus, interaktyvias veiklas, kūrybines dirbtuves ir kt. Šių veiklų per kas metus vykstančią MIRKT savaitę bibliotekose iš viso surengiama net keli šimtai. Pastarosios Savaitės programoje formuluojami svarbiausi šio renginio tikslai: kritinio mąstymo ugdymas, informacijos valdymas, sauga internete, aktyvus pilietiškumo skatinimas.²¹ Nacionaliniu mastu nuolatinė Savaitės dalyvė – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, tačiau įvairių užsiėmimų MIR tematika, pavyzdžiui, propagandos, dirbtinio intelekto, autorių teisių ir pan. srityse, parengia tiek apskričių, tiek viešosios bibliotekos. Viešai prieinamais duomenimis, renginio globėja – UNESCO, 2025 m. organizatoriai – Apskričių viešųjų bibliotekų asociacija, Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacija, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos kolegijų bibliotekų asociacija, o rėmėjai – Kultūros ministerija ir Lietuvos radijas ir televizija.²² Kadangi Savaitės renginiai apima itin daug veiklų ir formatų, joje dalyvauja bene visos Lietuvos apskričių savivaldybių bibliotekos, konkretus įgyvendintų iniciatyvų skaičius yra sunkiai nustatomas (šiek tiek duomenų bus pateikta analizuojant apskričių bibliotekų veiklą MIR ugdymo srityje, žr. žemiau). Skaitinė analizė galėtų būti atskiro kiekybinio tam tikro lygmens institucijų tyrimo objektas.

Kalbant apie MIR ugdymo tikslus ir perspektyvas, dažniausiai svarbiausia auditorija, kuriai skirti šios srities mokymai, laikomi menkesnių skaitmeninių gebėjimų asmenys, tačiau esama ir į kitas tikslines grupes orientuotų iniciatyvų. Pripažįstama, kad MIR kompetencija yra tarp svarbiausių šiuolaikinio žmogaus įgūdžių, todėl apie jo ugdymą turi būti kalbama nuo tada, kai asmuo pradeda naudotis informacinėmis technologijomis. Jaunoji karta laikoma imlia, greitai besimokančia ir perprantančia naujoves. Vis dėlto bręstantys jaunuoliai ir tie, kurių vertybinis pamatas dar nėra iki galo susiformavęs, skaitmeninėje erdvėje praleidžia itin daug laiko, o nuolatinė stimuliacija informacinėje terpėje, perteklinis jos srautas formuoja paviršutiniškus žinių suvokimo įpročius, apsunkina gebėjimus kritiškai vertinti šaltinius ir medžiagą.

Šiame kontekste gali būti paminėtas **tarptautinis projektas „YouTHink: medijų ir informacinis raštingumas jaunimui“**. Kartu su partneriais iš Portugalijos, Slovėnijos, Italijos, Šveicarijos, Graikijos Lietuvoje jį įgyvendina viešoji įstaiga „Informacinių technologijų institutas“ ir NVO asociacija „Viešieji interneto prieigos taškai“. Projekto pradžia – 2024 metų lapkritis, planuojama pabaiga – po 26 mėnesių, tai yra 2026 metų pabaigoje. Projektas finansuojamas Erasmus+ bendradarbiavimo jaunimo srityje programos lėšomis, jo vertė – 250 000 Eur. **Šiuo projektu siekiama ugdyti 14-19 m. jaunuolių kritinio mąstymo ir medijų raštingumo įgūdžius, kartu stiprinti jų socialinę atsakomybę bei skatinti aktyvų įsitraukimą į šiuolaikinę informacinę visuomenę.** Daug dėmesio skiriama gebėjimų kritiškai vertinti informaciją ugdymui, mokoma atskirti dezinformaciją ir propagandą, naudotis skaitmeninėmis priemonėmis bei praktiškai lavinti medijų kūrimo įgūdžius.^{23, 24}

²¹ Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. (2025 m. spalio 24 d.). Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo savaitė Lietuvos bibliotekose. Prieiga per internetą: <https://lnb.lt/naujienos/13713-pasauline-mediju-ir-informacinio-rastingumo-savaite-lietuvos-bibliotekose>

²² Ten pat.

²³ Apie projektą. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://youthink.itinstitutas.lt/lt/apie-projekta/>

²⁴ Projekto partneriai. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://youthink.itinstitutas.lt/lt/projekto-partneriai/>

Projekto tikslai apima išsamios mokymo medžiagos ir mokymo programos sukūrimą. Šios priemonės turėtų padėti ugdyti jaunimo medijų raštingumo ir kritinio mąstymo įgūdžius, įskaitant kovą su melaginga informacija ir skaitmeninių technologijų naudojimo kompetencijas, skatinti tapti sąmoningais informacijos vartotojais. **Siekiama parengti 50–60 akademinių valandų mokymo programą su 16 mokymosi scenarijų. Taip pat numatyta vykdyti bandomuosius mokymus 200 jaunuolių ir 40-iai su jaunimu dirbančių specialistų, parengti tokiems specialistams metodines gaires.** Suinteresuotoms šalims projekto rezultatai bus pristatomi renginių, internetinių parodų, konferencijų metu, taip pat vykdant komunikacijos kampanijas visose projekto partnerių šalyse.²⁵

Dar paminėtina, kad **daug dėmesio MIR ugdymui skiriama ir švietimo sektoriuje.** Dažnai MIR integruojamas į įvairių mokomųjų dalykų programas. Be to, nuo pat XXI a. pradžios tiek moksleiviams, tiek skirtingų sričių pedagogams jau ne vienus metus periodiškai organizuojami mokymai, kuriama metodinė ir edukacinė medžiaga, lavinanti skaitmeninio raštingumo įgūdžius. Šiame kontekste akcentuotinas **tarpsritis bendradarbiavimas, net itin svarbi tampa, pavyzdžiui, mokytojų ir bibliotekininkų profesinė sąveika, mokytojas – tarpininkas perduodant žinias moksleiviui ir panašiai.** MIR ugdymas švietime vertintinas kaip tęstinis ir nuolat atsinaujinantis procesas, nes iniciatyvos, skirtos draugiškam internetui, dezinformacijai, propagandai, skaitmeninėms grėsmėms atpažinti vykdomos nuosekliai ir sistemingai. Jos integruojamos į formaliojo ir neformaliojo ugdymo veiklas, o reaguojant į kintančią informacinę aplinką ir technologinę raidą mokymų turinys vis atnaujinamas.²⁶ Įgyvendintos tokios iniciatyvos kaip „Draugiškas internetas“, „Mokausi saugiai internete“, „Medijų raštingumo integravimas į ugdymo procesą“, „Skaitmeninio raštingumo ambasadorių programa“ ir kt.

MIR ugdomas ir žiniasklaidoje, kuri atlieka svarbų švietėjišką vaidmenį. Viešojoje erdvėje rengiamos informacinės kampanijos, analitinės laidos, diskusijos ir publikacijos, padedančios auditorijai geriau suprasti medijų veikimo principus, atpažinti dezinformaciją bei kritiškai vertinti informacijos šaltinius. Dėl to MIR ugdymas tampa platesnio visuomeninio švietimo dalimi. Pavyzdžiui, **DELFI „Melo detektorius“²⁷** – naujienų portalo faktų tikrinimo padalinys, identifikuojantis paskleistas melagingas žinias; **„Patikrinta 15min“²⁸** vertina viešojoje informacinėje erdvėje skelbiamą informaciją, demaskuoja svarbių asmenų skleidžiamas manipuliatyvias žinutes; nacionalinio transliuotojo projektas **„LRT faktai“²⁹** atlieka svarbią funkciją kovojant su dezinformacija, tiria melagingus naratyvus, politikos ir visuomenės veikėjų pasisakymus ir pan. Be konkrečių projektų, esama pavienių laidų, kitų formatų, kurie skirti įgyti žinių, kaip efektyviai, tikslingai ir saugiai naudotis medijų turiniu.

Šioje apžvalgoje aprėpta tik nedidelė dalis MIR ugdymo iniciatyvų, kurių Lietuvoje yra labai daug. Veiklos apima įvairias sritis – nuo valstybinių skaitmeninių įgūdžių ugdymo projektų, bibliotekų organizuojamų

²⁵ Rezultatai. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://youthink.itinstitutas.lt/lt/rezultatai/>

²⁶ Grigas, V. (2015 m. lapkričio 7 d.). Informacinis raštingumas mokykloje: mokinio, mokytojo ir bibliotekininko bendradarbiavimas: [vaizdo įrašas]. Prieiga per internetą: <https://mokytojojtv.emokykla.lt/2016/01/vincas-grigas-informacinis-rastingumas.html>

²⁷ Delfi Melo Detektorius. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/puslapis/melo-detektorius/apie/>

²⁸ „Patikrinta 15min“. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/projektas/patikrinta-15min>

²⁹ LRT faktai. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/projektai/lrt-faktai>

kompetencijų programų, tarptautinių jaunimo projektų iki žiniasklaidos faktų tikrinimo akcijų. Įgyvendintų MIR projektų ir veiklų pastaraisiais dešimtmečiais fiksuojama itin daug, todėl apžvelgti viską, kas nuveikta šioje srityje, ir apibendrinti yra sudėtingas uždavinys. Akivaizdu, kad minima kompetencija šiuolaikiniame pasaulyje itin svarbi, o projektai įgyvendinami vis platesniame visuomenės, švietimo ir žiniasklaidos sektorių kontekste.

5. Apskričių bibliotekų vaidmuo įgyvendinant MIR: naujausi duomenys

Kadangi MIR ugdytojų tinklas yra itin platus, vienoje apžvalgoje suregistruoti visus subjektus, veiklas ir kokybinius šios srities rodiklius yra keblu. Vis dėlto situaciją verta apžvelgti plačiau, pavyzdžiui, atkreipiant dėmesį į tai, ką šioje srityje (apžvelgiama naujausiose viešai prieinamose metinėse ataskaitose referuota situacija) nuveikė stambesnės įstaigos – apskričių bibliotekos. Jos veikia kaip regioniniai kultūros, informacijos ir kompetencijų tobulinimo centrai. Šios bibliotekos ne tik atlieka tiesiogines funkcijas, bet ir koordinuoja veiklas tarp savivaldybių bibliotekų bei užtikrina, kad šviečiamieji projektai pasiektų kuo platesnę auditoriją.

Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka 2025 m. MIR ugdymą išskyrė kaip prioritetinę veiklą ir deklaruoja, kad tais metais šios kompetencijos lavinimo srityje pasiekta gana aukštų rezultatų – vietoje numatytų 2 000 dalyvių mokymuose dalyvavo kiek didesnis skaičius – 2 156 klausytojai. Keliant specialistų MIR kvalifikaciją skaičiuojama 100 proc. reikšmė. Iš tiesų skaitiniai duomenys yra itin išsamūs, nes **biblioteka tiek individualiai, tiek su partneriais koordinavo įvairaus pobūdžio MIR veiklas, orientuotas į skirtingas tikslines grupes: informacijos įstaigų darbuotojus, moksleivius, jaunimą, senjorus.** Tematika aprėpė medijų raštingumą, dirbtinį intelektą, dezinformacijos atpažinimą, autorių teises ir kt. MIR kompetencijos ugdytos ne tik kaip savarankiška sritis, bet ir mokymosi visą gyvenimą kontekste. Kalbant apie konkrečias veiklas, Adomo Mickevičiaus bibliotekos iniciatyvas ir veiklos gaires MIR srityje galima iliustruoti pagrindine jos 2025 m. veiklos ataskaitoje pateikiama informacija. Buvo koordinuotos įvairios veiklos, susijusios su gyventojų MIR ugdymu, itin skatintas gyventojų įsitraukimas. Bibliotekos iniciatyva joje ir savivaldybių viešosiose bibliotekose organizuoti 338 mokymai, sulaukta 6 188 dalyvių. Mokymuose „Pritauk, paveik, įkvėpk“ edukatoriams ir andragogams – 17 atstovų. *Cookie Truck* (tai – interaktyvus medijų ir informacinio raštingumo furgonėlis su specialiu meniu ir užduotimis) išvykos įprasmintos 6 renginiais Vilniaus regione, skaičiuojama apie 500 dalyvių. MIRKT savaitės metu organizuotas orientavimosi žygis. Dalyvavo 475 dalyviai iš 11 kitų bibliotekų. Alytaus Jurgio Kunčino bibliotekoje vyko NARA žurnalistikos atstovų mokymai, juos klausė 35 dalyviai. Paskaitoje „Dirbtinis intelektas – pasitikėti ar abejoti?“ – 15 dalyvių auditorijoje, 287 nuotoliu. Bibliotekų savaitėje vesti MIRKT mokymai ir veiklos pedagogams pritraukė 80 dalyvių, o virtualus pristatymas „MIRKT ir aišku... pamokoms, kurios įkvėpia!“ – 100 pedagogų iš visos Lietuvos. Metodinei pagalbai skirtose konsultacijose dalyvavo 11 bibliotekų atstovų.³⁰

³⁰ Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos 2025 metų veiklos plano vykdymo ataskaita. (n. d.). Prieiga per internetą: https://amb.lt/data/public/uploads/2026/01/2026_vavb_veiklos_ataskaita.pdf

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka 2025 m. veiklos plano vykdymo ataskaitoje pateikia išsamius duomenis, kurie atskleidžia institucijoje numatytas ir realias MIR ugdymo įgyvendinimo apimtis.

Metų prioritetinės veiklos „Koordinuotos veiklos, stiprinančios gyventojų medijų ir informacinį raštingumą ir skatinančios gyventojų įsitraukimą“ planiniai kriterijai įgyvendinti 100 proc. ar net viršija lūkesčius. Pasaulinės MIRKT savaitės metu Kauno apskrities viešojoje Ažuolyno bibliotekoje vyko paskaita „Kai istorija slysta iš rankų“. Organizuotas MIRKT protmūšio finalas, kuriame dalyvavo 7 komandos ir apie 50 dalyvių. Spalio 17–31 d. koordinuoti MIRKT orientavimosi žygiai, kuriuos kuravo 8 regiono viešosios bibliotekos. Suorganizuoti žurnalistų organizacijos NARA mokymai-dirbtuvės 5 šalies viešosiose bibliotekose. Sukurtas medijų iššūkis „Įvertink antraštę“, taip pat MIRKT kryžiažodis, organizuotos pabėgimo kambario veiklos. Atnaujintos *Cookie truck* furgonėlio veiklos, jomis pasidalyta su 8 regiono bibliotekomis. Vyko pagalbinės medijų ir informacinio raštingumo metodikos pristatymas Kauno regiono viešųjų bibliotekų specialistams, sulaukęs 39 dalyvių. Mokymuose „Pitrauk, paveik, įkvėpk: MIRKT edukatoriaus įgūdžių stiprinimas“ dalyvavo 17 Kauno regiono viešųjų bibliotekų specialistų. Mokymų metu buvo stiprinamos fasilitavimo [neutralaus asmens tarpininkavimas tarp grupės narių], auditorijos pritraukimo kompetencijos. MIR tematikos mokymuose dalyvavo 400 gyventojų. Įgyvendinti projektai „Google.org AI Galimybių fondas: Europa“ bei „GENIE: Generative AI for Inclusive Education and Empowerment“.³¹ Iš viso pateiktas MIR mokymų dalyvių skaičius – 479, iš jų MIR kompetencijas Ažuolyno bibliotekoje patobulino 400 žmonių, be to, šia tema organizuota mokymų kitų bibliotekų specialistams.

Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka. Šios analitinės apžvalgos rengimo metu naujausia veiklos ataskaita yra pateikta už 2024 m., todėl bus apžvelgtos tais ataskaitiniais metais institucijoje vykdytos MIR ugdymo veiklos ir svarbiausi skaitiniai rodikliai. **Biblioteka išvardija konkrečius užsiėmimus, tačiau nedetalizuoja, kiek kuri konkreti veikla pritraukė dalyvių. Vis dėlto paminėtina, kad bendras juose dalyvavusių asmenų skaičius siekia 591, ir tai viršija nustatytus minimalius siekinius.** Institucija organizavo šiuos renginius, buvo iniciatyvų dalyvė. Vykdyta MIRKT komunikacijos kampanija, MIRKT metu organizuoti ir viešinti renginiai. Vyko „Pasaulinė medijų ir informacinio raštingumo savaitė 2024: Šiuolaikinės visuomenės ugdymas bibliotekose“, jos metu organizuotas MIRKT savaitės renginys „MIRKT ir aišku. Autorių teisės muzikoje: Leonas Somovas diskusijoje su Ramūnu Zilniu“. Taip pat lektorių mokymai Klaipėdos ir Tauragės apskričių savivaldybių viešųjų ir mokyklų bibliotekų specialistams: „Autorių teisių išimtys negalintiems skaityti įprastai“, „Dirbtinis intelektas“ ir kt. Vyko mokymai gyventojams: „Žingsnis į MIRKT ateitį: dirbtinio intelekto pradžiamokslis“, „Privatumo ir asmens duomenų apsauga internete“, „Elektroninės paslaugos internetu kiekvienam“ ir t. t. Pažymima, kad organizuoti individualūs mokymai, o juose sulaukta 3 370 gyventojų. MIR ugdymas taip pat minimas ir mokymosi visą gyvenimą kontekste, čia fiksuojami itin aukšti susidomėjimo rodikliai – dalyvių sulaukta beveik dvigubai daugiau (6 202), nei planuota (3 300).

³¹ Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka. 2025 metų veiklos plano vykdymo ataskaita. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://azuolynobiblioteka.lt/wp-content/uploads/2026/02/Azuolyno-biblioteka-2025-m.-ataskaita.pdf>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Populiariausios temos – susijusios su elektroninių paslaugų prieinamumu, DI įrankiais, propagandos atpažinimu ir pan.³²

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos 2025 m. veiklos plano vykdymo ataskaitoje apžvelgiami MIR veikloms įgyvendinti skirti renginiai. Kaip ir kitose apskričių bibliotekose, šioje **MIR ugdymas išskirtas kaip prioritetingas 2025 m. veiklos kryptis**. Parengti 4 nauji užsiėmimų planai su metodinėmis rekomendacijomis: „Google gudrybės: išmaniai ieškok, kritiškai vertink, atsakingai dalinkis“ (universal); „Tarp tiesos ir manipuliacijos: socialiniai tinklai ir žiniasklaida“ (pedagogai, tėvai, užimtumo tarnybos klientai); „Telefonas saugiai ir išmaniai: kaip išnaudoti visas mobiliojo įrenginio funkcijas“ (universal); „Skaitmeninis efektyvumas: išmanūs sprendimai efektyviam darbui ir turiningam laisvalaikiui“ (dirbantieji, užimtumo tarnybos klientai); 2 edukacinės metodinės priemonės: „MIRKT misija: kelionė aplink žemynus“ ir „MIRKT užduočių labirintas“. Sėkmingai įgyvendintos bibliotekų specialistų ir gyventojų MIR įgūdžius gerinančios priemonės. Šioje bibliotekoje MIR ugdymui skirtos veiklos gyventojų kontekste sulaukė kiek mažiau dėmesio, nei tikėtasi, tiesa, neįgyvendinta viso labo apie 3 proc. tikslo (1 114 dalyvių iš planuotų 1 150). Daug geresni rezultatai pasiekti mokant specialistus, čia dalyvavo net 371 asmenys, nors tikėtasi 225. Mokymosi visą gyvenimą kontekste nustatytos taip pat pozityvios tendencijos, MIRKT savaitės renginys, skirtas finansiniam raštingumui, sulaukė 70 interesantų ir 445 peržiūrų internete.³³

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos veiklos plano vykdymo ataskaita už 2025 m. **Kaip ir kitose keturiose apskričių viešosiose bibliotekose, ataskaitiniais metais įvairių visuomenės grupių atstovams skirti MIRKT mokymai, renginiai ir edukacijos užima itin reikšmingą bibliotekos veiklos dalį**. Institucija pateikia šiuos duomenis: vietoje planuotų 3 priemonių buvo įgyvendintos 4, mokymų dalyvių skaičius – 437, laukta – 400. Bibliotekos ir kitose erdvėse vykusiuose renginiuose pagal anksčiau paruoštą programų medžiagą dalyvavo 907 dalyviai, iš viso suorganizuoti 53 edukaciniai renginiai. Inicatyvoje „MIRKT ir aišku... Pamokoms, kurios įkvepia!“ dalyvavo 131 regiono pedagogas. 2025 m. MIR ugdymo savaitės metu koordinuotos 5 veiklos: buvo organizuotas orientavimosi žygis „Taigi viską žinau...“, taip pat Panevėžio apskrčiai priklausančiose bibliotekose MIRKT tematika buvo parengta protmūšių, žurnalistikos atstovų vedami mokymai / dirbtuvės. Koordinuotos *Cookie Truck* interaktyvaus medijų ir informacinio raštingumo furgonėlio edukacinio rinkinio veiklos Panevėžio regione ir Lietuvoje, vienaip ar kitaip į šią iniciatyvą įsitraukė 1 859 dalyviai, iš viso įgyvendintos 8 veiklos. Kitose erdvėse furgonėlio pristatomi užsiėmimai pritraukė 964 asmenis. Be kita ko, vykdyti *Cookie Truck* skirti renginiai. Iš viso užfiksuoti 895 įvairaus amžiaus ir socialinių grupių dalyviai. MIRKT veiklą biblioteka plėtojo ir mokymosi visą gyvenimą kontekste. Pagrindinės temos, kurioms skirti renginiai ir mokymai: MIR ugdymas šeimoje, MIR iššūkiai, DI pradžiamokslis, įrankių praktinis taikymas, kūrybinis lavinimas, organizuotos mokymo programos, skirtos

³² Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešoji biblioteka 2024 metų veiklos plano vykdymo ataskaita. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.klavb.lt/doclib/ww2kj09juxrpvh7uqbf5s4x775jqhq4v>

³³ Šiaulių apskrities Povilo Višinskio [Višinskio] viešoji biblioteka 2025 metų veiklos plano vykdymo ataskaita: https://www.savb.lt/uploads/Bibliotekos%20dokumentai/%C5%A0AVB_2025_KM_ATASKAITA%20SUDERINTA.pdf

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

mokyti naudotis tokiomis priemonėmis kaip grafinio dizaino platforma CANVA ir pan. Šios paslaugos suteiktos 1 938 asmenims (nors tikėtasi pritraukti 4 170), virtualiai – 142. Edukacijose dalyvavo 8 263 asmenys, tarp kurių – 7 558 vaikai ir mokiniai bei 277 žmonės su negalia. Dauguma planuotų rezultatų buvo pasiekti viršijant lūkesčius.³⁴

Nors šiame darbe apžvelgiama tik šalies apskričių bibliotekų patirtis MIR ugdymo srityje, veiklų gausa ir skaitiniai duomenys pagrindžia tokių veiklų aktualumą ir reikalingumą. Vyrauja tarpinstitucinis ir bendruomeninis jų pobūdis bei aktyvi įstaigų sąveika. Kadangi šios įstaigos paslaugas teikia nemokamai, didėja jų prieinamumas ir įtraukos galimybės jautresnių visuomenės grupių žmonėms. Taigi, bibliotekos atlieka socialinės integracijos vaidmenį, mažina skaitmeninę atskirtį, padeda užtikrinti lygiavertę mokymosi sąlygas.

6. Situacija ir ateities perspektyvos

Medijų ir informacinio raštingumo ugdymas šiandien reikalauja kryptingo ir diferencijuoto požiūrio, nes tai nėra baigtinis procesas, o dėl skaitmeninės erdvės nuolatinės raidos kintantis reiškinys. Kaip atskleidė viešųjų šaltinių peržvalga, Lietuvoje MIR ugdymo įvairiais lygmenimis srityje pasiekta reikšmingų rezultatų. Visuomenės heterogeniškumas: amžiaus skirtumai, socialinė padėtis, skaitmeninių įgūdžių lygis ir naudojimosi informacija įgūdžiai lemia, kad reikalingos diferencijuotos strategijos, metodai, turinys. Esama probleminių sričių, kurios akcentuojamos šios srities profesionalų ir politinės arenos veikėjų.

Remiantis viešai prieinamais duomenimis, kasmet gyventojų MIR kompetencijos pastebimai ūgteli. Pavyzdžiui, 2021 metų paskutinį ketvirtį buvo pristatytas tyrimas, atliktas Kultūros ministerijos užsakymu. Jis apėmė esminius Lietuvos gyventojų medijų ir informacinio raštingumo pokyčius. Išanalizavus gautus rezultatus konstatuota, kad **medijoms skirtas laikas padidėjo, o ir socialiniuose tinkluose gyventojai praleidžia vis daugiau laiko**. Taip pat buvo pastebėtas augantis šalies piliečių kritiškumas vertinant žiniasklaidos turinį. Žmonės, aptikę informacijos neatitikimų, vis dažniau ją palygina su kitais šaltiniais, yra akylesni atpažindami melagingą turinį, taip pat atsargesni lankydamiesi nežinomose interneto svetainėse. Tiesa, stebima tendencija, kad per mažai išnaudojamas užsienio turinys, trūksta gebėjimų apdoroti sudėtingesnę informaciją. Vis dėlto, darytina išvada, kad valstybės, atsakingų institucijų ir kitų lauko dalyvių dėmesys MIR kompetencijos ugdymui ir gausių tikslui pasiekti skirtų priemonių taikymas davė gana gerų rezultatų.³⁵

Galimų MIR ugdymo plėtros kryptų ir aspektų yra ne vienas. Remiantis ankstesniuose skyriuose aptartomis ir išryškintomis MIR tendencijomis ir veiklos gairėmis galima numatyti, kad **artimiausioje**

³⁴ Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos 2024 metų veiklos plano vykdymo ataskaita. (n. d.) Prieiga per internetą: <https://www.pavb.lt/wp-content/uploads/2026/02/Panevezio-apskrities-Gabrieles-Petkevicaites-Bites-viesosios-bibliotekos-2025-metu-veiklos-plano-vykdyto-ataskaita.pdf>

³⁵ Kultūros ministerijos pristatomas tyrimas atskleidžia gyventojų medijų ir informacinio raštingumo lygio pokyčius. (2021 m. rugsėjo 29 d.). <https://lrm.lrv.lt/lt/naujienos/kulturos-ministerijos-pristatomas-tyrimas-atskleidzia-gyventoju-mediju-ir-informacinio-rastingumo-lygio-pokycius/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

perspektyvoje greičiausiai matysime panašią raidos dinamiką MIR ugdymo srityje kaip ir ankstesniais metais, o mokymuose, edukacijose ir kitais formatais įgyvendinamose iniciatyvose vyraus klausimai, aktualūs dabartiniam laikmečiui. Tai – **efektyvus naudojimas informacijos šaltiniais, dezinformacijos, propagandos, manipuliatyvios informacijos atpažinimas ir demaskavimas, saugumas internete, kritinio mąstymo ugdymas, populiarėjančio DI panaudojimo galimybės ir su šiuo procesu skaitmeninėje erdvėje susijusios rizikos** ir pan. Vis dėlto pastaraisiais metais viešojoje informacinėje erdvėje atkreipiamas dėmesys į kai kuriuos probleminius reiškinius.

Maždaug prieš 2,5 metus Lietuvoje srities profesionalai apžvelgė ekspertines nuomones medijų raštingumo klausimu ir svarbiausius **iššūkius, į kuriuos akyčiau dėmesį turėtų kreipti šios kompetencijos ugdymo politiką formuojantys ir ją įgyvendinantys subjektai**. Pirmiausia, MIR ugdymas nėra baigtinis procesas, o pačią sąvoką sudaro daug komponentų. Šiame kontekste ir pati medijų apibrėžtis gali įvairuoti, nes informacijos kanalai aprėpia ir klasikinius, ir naujesnius komunikavimo būdus. Pabrėžiama, kad medijų raštingumo lauke, tai ir akcentuojama šioje apžvalgoje, veikia itin daug subjektų: nuo valstybinių įstaigų, įvairių organizacijų iki skirtingų NVO. Procesas yra itin dinamiškas, išryškinami kai kurie keblesni momentai³⁶:

- **itin stinga informacijos apie informacinės aplinkos dalyvius**. Vytauto Didžiojo universiteto profesorės, skaitmeninio atsparumo ir medijų tyrėjos dr. Auksės Balčytienės teigimu, šiame lauke svarbi savivoka, metakognicija [sąmoningumas, susijęs su savęs pažinimo procesu] ir savęs įsivertinimas. Būtina ne tik turėti dalykinių žinių, bet ir suprasti, kaip šios žinios keičia patį žmogų. Kritinis mąstymas gali prasidėti nuo pradmenų, o ilgalaikėje praktikoje gali būti pasiekta gilesnė patirtis ar net meistrystė.
- **Pažeidžiamų informacijos vartotojų grupių atpažinimas**. Pasak mokslininkės, svarbu suprasti visuomenės vertybes, nuostatas ir tapatybę, nes jos lemia, kaip suvokiamos pažeidžiamos grupės ir kaip reaguojama į manipuliacijas informacija. Greičiausiai visuomenė, kurioje nebūtų nelygybės, yra neįmanomas siekinys, vis dėlto demokratinis tikslas – atpažinti tas nelygybes ir siekti didesnės socialinės įtraukties, ir tik nuo vertybinių nuostatų priklauso žmonių kaip informacijos vartotojų kritiškumas. Skirtingų žmonių grupių žinios yra nevienalytės, tad svarbu juos įgalinti suprasti, kad veikiantieji skaitmeninėje erdvėje gali turėti įvairiausių kėslų.

Medijų ir informacinio raštingumo ugdymas siejamas su gebėjimu kritiškai vertinti informaciją, todėl socialinių tinklų ribojimas ar draudimas jaunuoliams gali būti laikomas viena iš priemonių mažinti dezinformacijos poveikį. Apie tokį ketinimą šalies Seime imta diskutuoti šių metų pradžioje. Tokios viešai aptariamų ir sulaukiančių prieštarių iniciatyvos signalizuoja, kad vienas iš valstybės prioritetų – mokyklinio amžiaus mokinių MIR ugdymo kompetencijos tobulinimas. **Kaip minėta, per įvairias programas šis įgūdis bendrojo lavinimo mokyklose yra ugdomas, nes yra integruotas į vidurinio ugdymo bendrąsias programas**. Nustatytos šios galimybės: mokinių savarankiškas medijų ir

³⁶ Medijų raštingumas kaip naujoji daugybės lentelė – medijų raštingumo plėtotės kryptys. (2023 m. rugsėjo 6 d.). Prieiga per internetą: <https://digires.lt/mediju-rastingumas-kaip-naujoji-daugybės-lentelė-mediju-rastingumo-pletotės-kryptys/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

informacinio raštingumo ugdymas, medijų ir informacinio raštingumo ugdymas kaip atskiro mokomojo dalyko, medijų ir informacinio raštingumo integravimas į kitų mokomųjų dalykų pamokas. Galimos **kliūtys šiems įgūdžiams efektyviai įgyti – mokytojams trūksta pasirengimo sėkmingai ugdyti MIR, taip pat dažnai nepakanka metodinės medžiagos ir nurodymų.**³⁷ Apžvelgus praktinį MIR ugdymo mokyklose taikymą, matyti, kad jis daugiausia siejasi su pamokų turiniu, pavyzdžiui, faktų tikrinimas, taisyklingo citavimo ir perfrazavimo mokymas, šaltinių sulyginimas, informacijos atranka ir kt.³⁸ Visgi tikslinga MIR kompetencijas akcentuoti vaikams ir jaunuoliams veikiant, dalyvaujant skaitmeniniame pasaulyje už mokyklos ribų.

Grįžtant prie švietimo politikoje akcentuojamo **socialinių tinklų daromo nepageidaujamo poveikio nepilnamečiams, pateikiami šie jų uždraudimo naudotis iki 16 metų** argumentai. Iniciatyvos autorė – Seimo narė konservatorė Daiva Ulbinaitė. Jos siūlymu, socialiniai tinklai turėtų užtikrinti šį apribojimą. Vis dėlto linkstama palikti tam tikrą išlygą – socialinių platformų turinys vaikams ir paaugliams galėtų būti prieinamas, jei tėvai tam suteiktų leidimą. Teigiama, kad **nepilnamečių saugumas ir socialiniai tinklai yra nesuderinama**. Vis didėjanti jų priklausomybė nuo socialinių tinklų kelia grėsmę „vaikų sveikatai, raidai, psichikai ir net gyvybei“, kas ketvirtas vaikas yra priklausomas nuo socialinio turinio, o Lietuvoje jau būta tokių pavyzdžių, kai dėl pavojingų iššūkių juose, pavyzdžiui „TikTok“, veiksmas baigėsi mirtimi. Šiuo atveju politikė kalba apie tai, kad **skaitmeninių įgūdžių lavinimas neapsaugo nuo pavojų internete**. Vadinasi, lieka viena išeitis – šio proceso reglamentavimas. Svarstydamą šį klausimą, Lietuva nėra unikali, panašias nuostatas patvirtino arba dar tik ruošiasi patvirtinti ir kai kurios kitos ES šalys.³⁹

Aptartasis ketinimas sulaukė nevienareikšmiškų nuomonių, vis dėlto MIR ugdymo kontekste ši problematika verta dėmesio: (1) tikėtina, kad MIR ugdymas bendrojo lavinimo grandyje nevisiškai efektyvus arba (2) ne visi MIR ugdymo aspektai gali būti įgyvendinti. Atsižvelgiant į siūlymus Lietuvoje riboti socialinių tinklų naudojimą asmenims iki 16 metų ir argumentus dėl nepakankamo skaitmeninio ugdymo efektyvumo, MIR įgyvendintojams tenka svarbi atsakomybė stiprinti sistemines ugdymo priemones. Užuoat taikius vien draudžiamuosius mechanizmus, būtina plėtoti nuoseklų, praktika grįstą MIR ugdymą, nes **draudžiamojo pobūdžio priemonės dažniausiai gali padėti išspręsti pasekmes, o ne priežastis**. Jei moksleiviai stokoja gebėjimų kritiškai vertinti turinį, atpažinti manipuliacijas ar suprasti algoritmų veikimą, **ribojimas gali turėti tik trumpalaikį poveikį**. Ilgalaikėje perspektyvoje svarbiau stiprinti nuoseklų, į praktiką orientuotą medijų ir informacinio raštingumo ugdymą.

Be abejo, viena prioritetinių MIR ugdymo sričių neišvengiamai taps **visuomenės švietimas DI srityje**, skirtas ne tik išmokyti naudotis šiais įrankiais, bet ir įgalinti vertinti DI sumodeliuotus pranešimus. Ankstesniuose skyriuose buvo aptarta, kad skirtingomis apimtimis institucijos jau kviečia ugdyti šiuos

³⁷ Januškienė, M. (2022). Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo integravimas į vidurinio ugdymo bendrąsias programas: Baigiamasis magistro studijų projektas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 58. Prieiga per internetą: <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:132764647/index.html>

³⁸ Ten pat.

³⁹ Kazlauskytė, A. (2026 m. vasario 20 d.) Seime – idėja drausti socialinius tinklus vaikams iki 16 metų: kaip tai veiktų? Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2845187/seime-ideja-drausti-socialinius-tinklus-vaikams-iki-16-metu-kaip-tai-veiktu?srltid=AfmBOOrjr-F5ZKNUuE6T4aHuR2tWWsvv5nblpsbovjTxyBZqW-R7Kmik>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

gebėjimus. Turint omenyje greitą DI įrankių vystymąsi, kol kas priemonės MIR kontekste gali būti vertinamos kaip nepakankamos. Tarptautinės institucijos, tokios kaip Europos Parlamentas, Europos Komisija, vis labiau pabrėžia, kad medijų ir informacinio raštingumo ugdymas negali būti atskirtas nuo DI konteksto – tai padeda žmonėms suprasti ir kritiškai vertinti DI generuotą ar paveiktą turinį, mažinti dezinformacijos riziką bei kurti saugią skaitmeninę erdvę. UNESCO atkreipia dėmesį į „haliucinacinio“ DI turinio, giluminio informacijos klastojimo plitimą, todėl MIR ne tik tampa itin svarbia informacinės visuomenės įgyta kompetencija, tai kelia tam tikrų išbandymų MIR ugdymo veiklų įgyvendintojams. Todėl viena iš svarbiausių netolimos ateities MIRKT perspektyvų – visapusiškas informacinis orientavimasis dirbtinio intelekto amžiuje.⁴⁰

MIR ugdymas turėtų būti kryptingai orientuotas į jaunimo kompetencijų stiprinimą, pažeidžiamų grupių įtrauktį ir informacijos vartotojo vaidmens suvokimą. Bręstantiems žmonėms būtina ugdyti kritinį mąstymą ir atsakingą elgesį skaitmeninėje erdvėje, o probleminėse grupėse – mažinti informacinę atskirtį ir didinti atsparumą manipuliacijoms. Ne mažiau svarbu analizuoti paties vartotojo poreikius, vertybes ir elgsenos modelius. Savuosius uždavinius diktuoja sparti DI plėtra. Tik kompleksinis požiūris gali užtikrinti tvarią MIR plėtrą ir sėkmingą politikos įgyvendinimą.

7. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Šiuolaikinė informacinė aplinka pasižymi tuo, kad duomenų ir žinių itin gausu, esama daugybės skirtingų šaltinių, o juose pateikiama medžiaga gali būti prieštaringa ar netgi klaidinanti. Taigi, gebėjimas identifikuoti nepatikimas naujienas tampa esminiu orientyru dabartinio laikmečio informacijos vartotojui. Medijų ir informacinis raštingumas UNESCO ir ES dokumentuose traktuojamas kaip viena iš pamatinių šiuolaikinio žmogaus kompetencijų, jam aktuali kaip informacijos vartotojui. Aktuose pabrėžiama MIR integracija ir į švietimo sistemą, ir į mokymosi visą gyvenimą programas. Nacionaliniu lygmeniu Lietuvoje MIR ugdymo orientyrai taip pat įtvirtinti strateginiuose švietimo ir pažangos dokumentuose bei bendrosiose ugdymo programose. Tai atskleidžia, kad Lietuvos MIR ugdymo politika atitinka tarptautines tendencijas.

Platų medijų ir informacinio raštingumo ugdytojų tinklą sudaro asmenys ir institucijos, veikiantys tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo kontekstuose. Jie funkcionuoja ir MIR įgyvendina skirtingais lygmenimis – nuo ankstyvojo ugdymo iki suaugusiųjų švietimo. Šiame procese taikomos įvairios ugdymo formos: integruotos ugdymo programos, projektinės veiklos, mokymai, edukacinės iniciatyvos bei kitokio pobūdžio ir formatų kampanijos. Ugdant medijų ir informacinį raštingumą dalyvauja daug skirtingų sektorių – švietimo institucijos, nevyriausybinių organizacijų, valstybinės įstaigos, žiniasklaida ir atminties institucijos. Svarbų vaidmenį šioje srityje atlieka bibliotekos, nes jos užtikrina prieigą prie patikimos informacijos, organizuoja edukacines programas ir stiprina visuomenės kritinio mąstymo

⁴⁰ UNESCO. (2025 m. spalio 24 d.). AI can make mistakes: Why media literacy matters more than ever. Prieiga per internetą: <https://www.unesco.org/en/articles/ai-can-make-mistakes-why-media-literacy-matters-more-ever>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

gebėjimus. Būtent dėl šių funkcijų bibliotekos laikomos pagrindiniais MIR kompetencijų ugdymo centrais Lietuvoje.

MIR ugdymas pastaraisiais metais tampa vis svarbesne švietimo ir pilietinio sąmoningumo didinimo dalimi. Įgyvendinamais projektais ir iniciatyvomis siekiama ne tik plėtoti teorines žinias, bet ir ugdyti praktinius gebėjimus, kritinį mąstymą bei atsparumą informacinėms grėsmėms. Svarbiausi MIR ugdymo projektai dažniausiai yra ilgalaikiai, tęstiniai, skatinamas aktyvus įvairių visuomenės grupių įsitraukimas. Stebima tiek pačių iniciatyvų, tiek MIR ugdymo formatų gausa, jiems tirti galėtų būti skirtas atskiras darbas. Šioje apžvalgoje aprėpta tik nedidelė dalis MIR ugdymo iniciatyvų, kurių Lietuvoje yra labai daug. Veiklos apima įvairias sritis – nuo valstybinių skaitmeninių įgūdžių ugdymo projektų, bibliotekų organizuojamų kompetencijų programų, tarptautinių jaunimo projektų iki žiniasklaidos faktų tikrinimo akcijų. Įgyvendintų MIR projektų ir veiklų pastaraisiais dešimtmečiais fiksuojama itin daug, todėl apžvelgti viską, kas nuveikta šioje srityje, ir apibendrinti yra sudėtingas uždavinys. Akivaizdu, kad minima kompetencija šiuolaikiniame pasaulyje itin svarbi, o projektai įgyvendinami vis platesniame visuomenės, švietimo ir žiniasklaidos sektorių kontekste.

Kadangi MIR ugdytojų tinklas yra itin platus, vienoje apžvalgoje suregistruoti visus subjektus, veiklas ir kokybinius rodiklius yra keblu. Vis dėlto situaciją verta apžvelgti plačiau, pavyzdžiui, atkreipiant dėmesį į tai, ką šioje srityje nuveikė stambesnės įstaigos – apskričių bibliotekos (remiamasi naujausių viešai prieinamų metinių ataskaitų duomenimis). Jos veikia kaip regioniniai kultūros ir informacijos centrai. Šios bibliotekos ne tik atlieka tiesiogines funkcijas, bet ir koordinuoja veiklas tarp savivaldybių bibliotekų bei užtikrina, kad šviečiamieji projektai pasiektų kuo platesnę auditoriją. Nors šioje apžvalgoje apžvelgiama tik šalies apskričių bibliotekų patirtis MIR ugdymo srityje, veiklų gausa ir skaitiniai duomenys pagrindžia tokių veiklų aktualumą ir reikalingumą. Vyrauja tarpinstitucinis ir bendruomeninis jų pobūdis bei aktyvi įstaigų sąveika. Kadangi šios įstaigos paslaugas teikia nemokamai, didėja jų prieinamumas ir įtraukos galimybės jautresnių visuomenės grupių žmonėms. Taigi, bibliotekos atlieka socialinės integracijos vaidmenį, mažina skaitmeninę atskirtį, padeda užtikrinti lygiaverčio mokymosi sąlygas.

Medijų ir informacinio raštingumo ugdymas šiandien reikalauja kryptingo ir diferencijuoto požiūrio, nes tai nėra baigtinis procesas, o dėl skaitmeninės erdvės nuolatinės raidos kintantis reiškiny. Kaip atskleidė viešųjų šaltinių peržvalga, Lietuvoje MIR ugdymo įvairiais lygmenimis srityje pasiekta reikšmingų rezultatų. Visuomenės heterogeniškumas – amžiaus skirtumai, socialinė padėtis, skaitmeninių įgūdžių lygis ir naudojimosi informacija įgūdžiai – lemia, kad reikalingos diferencijuotos strategijos, metodai, turinys. Esama probleminių sričių, kurios akcentuojamos šios srities profesionalų ir politinės arenos veikėjų. MIR ugdymas turėtų būti kryptingai orientuotas į jaunimo kompetencijų stiprinimą, pažeidžiamų grupių įtrauktį ir informacijos vartotojo vaidmens suvokimą. Bręstantiems žmonėms būtina ugdyti kritinį mąstymą ir atsakingą elgesį skaitmeninėje erdvėje, o probleminėse grupėse – mažinti informacinę atskirtį ir didinti atsparumą manipuliacijoms. Ne mažiau svarbu analizuoti paties vartotojo poreikius, vertybes ir

elgsenos modelius. Savuosius uždavinius diktuoja sparti DI plėtra. Tik kompleksinis požiūris gali užtikrinti tvarią MIR plėtrą ir sėkmingą politikos įgyvendinimą.

Akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

- MIR apima kur kas daugiau sektorių, nei būtų galima numanyti. Ši kompetencija plėtojama švietimo sistemoje, žiniasklaidoje, kultūros institucijose, viešajame sektoriuje bei nevyriausybinėse organizacijose. Ji tampa svarbiu šiuolaikinės visuomenės raštingumo elementu, padedančiu orientotis informacijos gausoje, atpažinti manipuliacijas ir atsakingai naudotis skaitmeninėmis technologijomis. Dėl plačios taikymo apimties MIR gali būti laikomas kompleksišku, daugiasluoksniu reiškiniu, apimančiu informacinius, technologinius ir socialinius aspektus. Greita skaitmeninių įrankių transformacija lemia juos išmanančių žmogiškųjų išteklių, reguliariai atnaujinamos dalykinės medžiagos poreikį. Šiuo požiūriu Lietuvoje fiksuojamos pozityvios tendencijos, todėl MIR ugdymo veiklos itin prisideda prie visuomenės informacinio atsparumo.
- Bibliotekų vaidmuo ir reikšmė MIR ugdymo kontekste neabejotina, vis dėlto, būtų aktualu tirti ne tik jų pastangų šioje srityje skaitinius duomenis, bet ir realų mokymų, kursų, veiklų efektyvumą, sukuriama pridėtinę vertę. Tokie tyrimai leistų įvertinti ne tik dalyvių skaičių ar organizuojamų renginių kiekį, bet ir ilgalaikį poveikį gyventojų elgsenai, kritinio mąstymo gebėjimams bei informacijos vertinimo įgūdžiams. Tai padėtų tobulinti MIR ugdymo programas, jas tikslingiau pritaikyti skirtingų visuomenės grupių poreikiams ir pagerinti ugdymo kokybę. Be to, būtų galima tiksliau nustatyti, kokios MIR ugdymo formos turi didžiausią poveikį MIR kompetencijos sėkmingam ugdymui.
- MIR ugdymo kryptių nustatymas turi būti tikslingas ir orientuotas į srities specialistų identifikuojamas taisytinas sritis. Ugdymą įgyvendinančios institucijos labiau turėtų dėmesį kreipti į tuos aspektus, kurie nustatyti tikslinių tyrimų metu. Pavyzdžiui, gerinti užsienio informacijos prieinamumą, skatinti sudėtingesnių problemų sprendimo skaitmeninėje terpėje gebėjimus, labiau susitelkti į tikslingą jaunimo lavinimą ar su DI susijusių iššūkių įveikimą. Neabejotinai su šiais tikslais ir pastangomis susijęs yra ir personalo kvalifikacijos klausimas – nors apskritai MIR ugdymo apimtis ir formos Lietuvoje galima vertinti optimistiškai, šios kompetencijos ugdymas Lietuvoje dar turi potencialo augti.
- Dėl projektų, iniciatyvų skirtingų formatų – vieni tęstiniai, kiti periodiniai ar vienkartiniai – tikslus kiekybinius duomenis sunku pateikti (savivaldybių viešųjų bibliotekų veikloms išanalizuoti reikėtų atskiro tyrimo), be to, neretai trūksta viešai prieinamos informacijos apie tokių veiklų rezultatus. Kitas dalykas – MIR ugdymas dažniausiai yra integruotas į įvairių sričių, pavyzdžiui, švietimo, kultūros, mokslo ir kitų, veiklas. Dėl to, nors MIR kompetencijų ugdymas deklaruojamas daugelyje šalies strateginių dokumentų, pamatuoti tikrąjį šių iniciatyvų mastą, efektyvumą ir pasiektus rezultatus yra

sudėtinga, o tai apsunkina objektyvų MIR kompetencijų ugdymo programų vertinimą. Todėl pateikiamas įžvalgas tegalima laikyti orientacinėmis, o vertinamos jos turėtų būti atsižvelgiant į darbo ribotumą, tačiau pateiktoji medžiaga galėtų būti tolesnių, išsamesnių tyrimų pagrindas. MIR ugdymo efektyvumą galima nustatyti periodiškai vykdant mažesnės apimties specifinius tyrimus, kurie leistų nustatyti, ar šio ugdymo rodikliai yra nuosekliai kylantys. Duomenų gausa limituotos apimties darbe iš dalies apriboja galimybes objektyviai įvertinti MIR poveikį visuomenei.